

Original scientific paper
UDC 61:371.2/378.1:378.1:378.4/497.1 „17“

Peter BORISOV, Ljubljana

POSEBNOST MEDICINSKE NASTAVE U LJUBLJANI PRE I ZA VREME POSTOJANJA „ILIRSKIH PROVINCIJA“

Pre nego što bih se upustio u raspravu o razvoju medicinskog studija i nastave u Ljubljani, osvrnuo bih se na neke važne činjenice, koje nisu u skladu sa ranije iznesenim gledištima nekih pisaca.

Milenko Pekić tvrdi npr. u svoja dva jako zanimljiva prikaza „Zadarski medicinski fakultet — prvi na slavenskom jugu“¹ i „Dr Giulio Pini i Medicinski fakultet u Zadru“², da je Medicinski fakultet u Zadru bio prvi jugoslovenski visokoškolski studij medicine.

Iz mojeg daljeg izlaganja biće jasno, da su postojali do 1810. god. u Ljubljani, kao i u Zadru, samo mediko-kirurški liceji, ranga srednje medicinske škole, i da su tek sa francuskom okupacijom te medicinske škole dobile rang fakulteta. Po njihovim statutima trajao je studij na ovim visokim školama 5 godina, ali je zbog propasti „Ilirskih provincija“ i novo nastale političke situacije, njihov rad bio prekinut.³

U prošlosti bilo je na teritoriju današnje Slovenije više pokušaja da se sprovede racionalna organizacija medicinskog studija. Oko god. 1563. postojala je u Ljubljani škola sa filozofskim i teološkim studijem, koju je vlada god. 1773. podržavala i dodala joj medicinsko-kirurške studije.

Sa osnivanjem Academiae operosorum u Ljubljani god. 1693. uznišla je medicinska sekcija, u koju su ušli čuveni gradski doktori medicine i istaknuti kirurzi. Time je bio položen temeljni kamenac za razvoj visokih medicinskih studija u Ljubljani.

Po odredbi Gerharda van Swietena, ministra zdravlja Austrije i ličnog savjetnika carice Marije Terezije, bili su god. 1753. ustanovljeni u Ljubljani obavezni tečajevi za usavršavanje kirurga i babička škola, nad kojima je država vodila strogi nadzor.

Pre nego što je bio u nekadašnjoj Kranjskoj sa sedištem u Ljubljani ustanovljen sistematski i redovni medicinski studij, delovao je prilično mali broj doktora medicine, ali je zato bio veći broj pripadnika zdravstvenih kadrova niže vrste. Liječnici sa fakultetnom spremom, koji su radili po slovenačkim gradovima do sredine 18. stoleća, bili su u pretežnoj većini učenici bečke ili neke od talijanskih visokih medicinskih

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji“ povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru“ 12. X 1987. god. u Trogiru.

Tabela br. 1.

Razvoj študijskog programa na ljubljanskom mediko-kirurškom učnom zavodu

Godina študijske reforme	Učna doba predpripreve	Trajanje študija	Broj učnih predmeta	Sličanje naziva	Broj učitelja
ispred god. 1782	—	2-3 godine vaješkičke dobe	3	„Lehrbrief“ pomoćnik, majster	1
1782	3 godine vaješkičke dobe	2 godine med.-kir. liceja	5	patron kirurgije	2
1784	3 godine vaješkičke dobe ili normalna	3 godine med.-kir. liceja	6	patron kirurgije	2-3
1810	6 razreda gimnazije	5 godina med. fakulteta	17	dr. med. ili dr. chir. (?)	10
1814	4 razreda niže gimnazije	3 godine med.-kir. liceja	8	patron kirurgije	5
1833-1848/50	4 razreda niže gimnazije	4 godine med.-kir. liceja	16	patron kirurgije	8

škola.⁴ Ranarnici i kirurzi sticali su svoje znanje u oficinama majstora kirurga. Na kraju bi polagali ispit i dali prisegu pred članovima ranarničkog ceha, što svjedoči sačuvani spisak aprobiranih kirurga i ranarnika sa teritorija vojvodine Kranjske za god. 1694 do 1825, koji se čuva u Arhivu Slovenije u Ljubljani.⁵

Liječnici sa fakultetnom spremom bili su većim delom importirani stranci, dok su pripadnici zdravstvenih radnika niže vrste bili domaći organizovani u cehovima, kako je bio to običaj od srednjega veka pa nadalje u zemljama srednje Evrope. Sve do jozefinskog doba, kad je bila kirurgija god. 1784. udružena sa medicinom u jednu jedinstvenu struku, slično stanje bilo je i u našim krajevima.

Van Swietenovo glavno nastojanje bila je reforma austrijskog javnog zdravstva i medicinskog školstva. Zdravstvo je time doživelo niz značajnih promena i to u relativnom kratkom vremenu. God. 1749. je bečka vlada izdala patent o reformi Medicinskog fakulteta u Beču, koji je utemeljio „prvu bečku medicinsku školu“.⁶

Do proglašenja „Normativum sanitatis“, koji je god. 1770. sa zakonskom snagom odredio obaveznosti pojedinih zdravstvenih profila u unutrašnjosti zemlje, kao i Vojnoj krajini, nastala je zbog slabe i aljkave stručne spremlje nižih zdravstvenih radnika potreba, da se poboljša njihov kvalitet i delatnost. Verovatno je već u prvoj polovini 18. stoleća počeo mr. chir. et ordinarius carskog hospotala Filip Jakob Brecelj sa nastavom iz topografske anatomije i sa praktičkim vežbama iz anatomskog sekciranja za kirurge i babice, za one koji su imali želju da prodube svoje znanje. U toj nameri ustanovio je u Ljubljani Collegium publicum za anatomiju, koji je bio prvi javni zavod za anatomske studije ne samo u Ljubljani, već i na teritoriju čitave današnje Jugoslavije.⁷ Ovaj zavod imao je sve uslove da se vremenom razvije u privatnu medicinsku višu školu, sličnu pariskoj „Le Collège de Saint-Come“, što bi kirurzima omogućilo, da se već na početku 18. stoleća izbore za bolji socijalni položaj i podizanje svog stručnog i naučnog nivoa do fakultetske razine. Ovakva misao bila bi u skladu sa činjenicom, da su naši kirurzi bili, osobito oni sa teritorije nekadašnje Kranjske, na zavidno vrednom i uzornom stručnom nivou.

Brecelj se kod magistratskih vlasti izborio, da tečajevi budu obavezni deo učenja za sve zdravstvene radnike niže vrste na čitavom području Kranjske.

Ljubljana je imala tako već sredinom 18. stoleća organizovane sistematske anatomske i kirurške studije u Breceljevom zavodu. Mislim da je naročito važno podvući, da je tada u van Swietenovo doba predavana anatomija, kirurgija i porodiljstvo prvi put u povjesti austrijskog školstva ex cathedra, a krajem 18. stoleća još i sudska medicina i veterinarstvo. U nekim centrima austrijske države su bile ove studije pridodane medicinskim fakultetima.

U devetom desetljeću 18. stoljeća bio je mediko-kirurški studij, koji je bio osnivan u jozefinsko doba god. 1783, jedini viši studij kojeg je imala Ljubljana.⁸ Interesovanje za studij bilo je već od početka relativno veliko, tako da je bilo npr. god. 1792. upisanih u školu 78 učenika.

Za razvoj medicinskog školstva bila su prva desetleća 19. stoleća mnogo pogodnija. Ljubljanski mediko-kirurški licej postigao je veće savr-

šenstvo. Trajanje studija bilo je najprije dve školske godine; učilo se pet predmeta, koje su predavali dva nastavnika. Kandidat je po završetku studija i obavljenim ispitima dobijao diplomu i naziv patron kirurgije. Od god. 1784. studij je trajao tri godine, a broj predmeta kao i nastavnika se povećao. Među njima bile su istaknute ličnosti onoga vremena. Da spomenemo samo Baltazara Hacqueta, kirurga, porodničara i čuvenog prirodoslovca, etnologa, botaničara i mineraloga evropskog glasa i Vincenca Kerna, utemeljitelja slovenačke kliničke urologije, pionira vakcinacije protiv variole u Kranjskoj i kasnije profesora te šefa Kirurške klinike u Beču.

Bez sumnje je da su takvi nastavnici liceja podizali njegov stručni i naučni nivo.

U doba kad su u Dalmaciji od god. 1806. postojale dve medicinske škole — Kolegij sv. Lazara u Trogiru za naobrazbu izričito kirurga, i Licej u Zadru sa tri tečaja, naročito je važna činjenica u vezi sa razvojem javnoga zdravstva u nekadašnjoj Kranjskoj, da je bila u Općoj bolnici u Ljubljani na Ajdovščini, koja je postojala od god. 1767, god. 1808. klinička škola za praktičku nastavu učenika medicinskog liceja.

Bez obzira na francusku reorganizaciju školstva u „Ilirskim provincijama“ važila je još uvek austrijska školska uredba u školskoj godini 1809/10. Naredbom maršala Marmonta god. 1810. bili su Licej u Ljubljani i Licej u Zadru, transformisani u visoke škole, koje su u skladu sa statutom i pravilima francuskih centralnih škola, imale sedam studijskih pravaca (cours d'études). Studij na visokoj školi je bio ekvivalentan fakultetskom. Za liječnike i kirurge trajao je pet školskih godina, a za farmaceute četiri godine. Po završetku studija absolventi ovih visokih škola, ako su za to imali odobrenje, mogli su na teritoriju „Iliriske provincije“ obavljati poziv liječnika, kirurga i apotekara. Osnivanjem medicinskih fakulteta u „Ilirskim provincijama“ bio je sprečen odlazak studenata na studije van novih granica, na austrijske univerzitete. Bez obzira na trajanje vojnog stanja, bilo je u školskoj godini 1810/11 upisano na Medicinsko odeljenje Fakulteta u Ljubljani 16 slušalaca, a na Kirurško odeljenje samo jedan student. Broj studenata u idućoj školskoj godini se povećao.

Tako su u Ljubljani i Zadru istovremeno osnovani medicinski fakulteti, samo sa tom razlikom, da je ljubljanska Centralna škola bila preimenovana u Akademiju (Académie de Laybach)⁹ novom naredbom Uprave „Ilirskih provincija“ iz god. 1811, dok je ona u Zadru, zbog finansijskih teškoća, bila ukinuta.¹⁰

U školskoj godini 1812/13 bilo je na Medicinskom fakultetu u Ljubljani upisanih na prvoj godini 15 slušalaca, među kojima je bilo 7 slušalaca koji su se odlučili da postanu t. zv. „officiers de santé“; na drugoj godini bilo je 9 studenata, od kojih je na Medicinskom odeljenju bilo samo 5 studenata.

Novi generalni guverner „Ilirskih provincija“ Henri Gratien de Bertrand odredio je da u „Ilirskim provincijama“ bude samo jedno sveučilište i to u Ljubljani kao glavnom gradu provincija.¹¹

Da nije u maju mesecu god. 1814. došao kraj postojanja „Ilirskih provincija“, bili bi na Fakultetu u Ljubljani u godini 1815. promovisani prvi liječnici. Pariskim mirom iz god. 1814. morala se Francuska odreći

teritorija „Ilirskih provincija“ koje je u julu mesecu iste godine Austrija anektirala i na osnovi zaključaka Bečkog kongresa dobila u trajno vlasništvo god. 1815. Iz tih razloga nije bila podeljena medicinska diploma nijednome ljubljanskome studentu, a kamo li naziv doctor medicinae universae.

Otvara se diskusija i postavlja se pitanje: kako je mogao Giulio Pini steći doktorsku diplomu na Medicinskom fakultetu u Zadru, kad je ovaj fakultet bio ukinut još za vreme postojanja „Ilirskih provincija“, a to je god. 1811?

LITERATURA

- ¹ Pekić M., *Zadarski medicinski fakultet — prvi na slovenskom jugu*. Acta hist. med. stom. pharm. med. vet., Beograd, 21, 1981, 1-2, 87-91. — ² Pekić M., *Giulio Pini i medicinski fakultet u Zadru*. Acta hist. med. stom. pharm. med. vet., Beograd, 23, 1983, br. 1-2, 23-31. — ³ Borisov P., *Od ranocelništva do začetkov znanstvene kirurgije na Slovenskem*. SAZU, Ljubljana, 1977, 212. — ⁴ Borisov P., *Medizinische Fakultät in Wien und die Aerzte im ehemaligen Krain*. Wien. med. Wschr., 131, 1981, 357-61. — ⁵ Borisov P., rad naveden u ³, 64. — ⁶ Schönbaer I., *Das medizinische Wien*, 1947, 83 i dalje. — ⁷ Borisov P., *Razvoj kirurške škole na Slovenskem*. Zbornik predavanja XX podiplomskega tečaja iz kirurgije. UKC, Ljubljana, 1984, 16. — ⁸ Borisov P., *Prispevek k studiju rasti in razvoja medicinske fakultete v Ljubljani*. Zbor. za zgod. naravoslovja in tehnike. Slovenska matica, Ljubljana, 1987, 9, 48. — ⁹ Zwitter F., *Višje škole na Slovenskem do leta 1918*. V: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919-1969*. Ljubljana, 1969, 41 i dalje. — ¹⁰ Grmek D. D., *Medicinsko-kirurška škola u Zadru 1806-1811*. Rad JAZU, 323, Zagreb, 1961, 61. — ¹¹ *Télégraphe officiel*, 4. I 1812.

Peter BORISOV, Ljubljana

THE SPECIFICITY OF THE MEDICAL SCHOOLING IN LJUBLJANA BEFORE AND DURING THE PERIOD OF THE ILLYRIAN PROVINCES

The medical-surgical lyceums existed in Ljubljana and in Zadar till the year 1810. By the beginning of the Illyrian provinces these schools were transformed into the École centrale which had also the high medical school with the rank of the faculty of medicine. This high medical school in Ljubljana as the capital of the Illyrian provinces was in 1811 renamed in the Académie de Laybach, while in Zadar it was abolished due to financial difficulties. After the collapse of Illyria, the Austrian Authorities degraded the high medical school in Ljubljana again to the level of the medical lyceum which was abolished in the year 1850.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)